

DREPTURILE PERSONALITĂȚII ȘI BIOETICA – INTERFERENȚE NORMATIVE ȘI CORELAȚII DE FOND

„Trebuie să privim în față realitatea. Omul a devenit un superom. Dar superomul, cu superumana sa putere, n-a ajuns și la un nivel de superumană înțelepciune. Cu cât puterea sa crește, cu atât mai sărac devine omul. Conștiințele noastre nu pot să nu fie zguduite de constatarea că, cu cât creștem și devenim superoameni, cu atât suntem mai inumani”^[1].

Capitolul 1. Preliminarii

Drepturile personalității și bioetica – ambele au ca piesă centrală ființa umană. Ambele își propun să asigure protecție optimă valorilor de căpătâi – viața, sănătatea, integritatea, demnitatea, onoarea, intimitatea. Pentru orice legiuitor al lumii este o provocare importantă să reglementeze cuprinzător și oportun două noțiuni cu un areal modern, dinamic: „drepturile personalității” și „bioetica”. Acut resimțită în societatea contemporană, această provocare există de timp îndelungat. Ea îmbracă o haină nouă în dreptul român, având în vedere reglementările recente, cu deosebire prevederile Codului civil.

Capitolul 2. Repere privind drepturile personalității

Sub denumirea consacrată „drepturile personalității” (denumire de origine germanică) sunt calificate, în general, drepturile inerente calității de persoană umană, drepturi care aparțin oricărui individ

^[1] A. Schweitzer, laureat al premiului Nobel pentru pace (lucrarea *Reverence for Life* – 1952).

prin însuși faptul că este om^[1]. Ele se referă, în principal, la „ocrotirea caracteristicilor fizice și morale ale ființei umane, la individualitatea sau personalitatea acesteia”^[2]. Prerogative nepatrimoniale^[3] intim atașate persoanei, drepturile personalității exprimă chintesența ființei umane, fiind intrinseci acesteia. Drepturile personalității^[4] nu se integrează patrimoniului, știut fiind că acesta desemnează „totalitatea sau universalitatea drepturilor patrimoniale și obligațiilor patrimoniale care aparțin unei persoane”^[5]. Întrucât drepturile personalității conturează sfera valorilor morale de prim rang ale ființei umane, s-ar putea afirma, într-o exprimare convențională, că ele aparțin patrimoniului moral și constituie prelungirea personalității individului.

Definițiile oferite „drepturilor personalității” sub imperiul Codului civil din 1865 își păstrează actualitatea. Aproximarea strânsă de ființa umană și caracterul inherent fac diferența, în raport cu alte drepturi, nepatrimoniale sau patrimoniale. În noul Cod civil, tabloul drepturilor personalității este îmbunătățit legislativ (față de enumerarea lapidară din Decretul-lege nr. 31/1954; drepturile nepatrimoniale pe care le reglementa acest decret erau, de fapt, drepturi ale personalității, chiar dacă legislația vremii nu le denumea ca atare).

[1] O. Ungureanu, Persoana fizică, în O. Ungureanu, C. Juguștriu, *Drept civil. Persoanele*, Ed. Hamangiu, București, 2007, p. 39.

[2] P.M. Cosmovici, *Drept civil. Introducere în dreptul civil*, ed. a III-a, Ed. All Beck, București, 1996, p. 69.

[3] Cu privire la definirea drepturilor nepatrimoniale, a se vedea O. Ungureanu, C. Munteanu, *Drept civil. Partea generală*, în reglementarea noului Cod civil, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 110; E. Lupan, I. Sabău-Pop, *Tratat de drept civil român. Vol. I. Partea generală*, Ed. C.H. Beck, București, 2006, p. 65. Pentru un tablou al raporturilor nepatrimoniale de drept civil, a se vedea I. Reghini, Ș. Diaconescu, *Dreptul civil. Norma de drept civil. Raportul juridic civil*, în I. Reghini, Ș. Diaconescu, P. Vasilescu, *Introducere în dreptul civil*, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 72. Evocându-se împrejurarea că sunt în discuție drepturi intim atașate de persoana titularului, literatura juridică uzează și de sintagma „drepturi personale nepatrimoniale” (M.N. Costin, M.C. Costin, *Dictionar de drept civil*, D-K, vol. II, Ed. Lumina Lex, București, p. 222).

[4] Uneori, demersurile fixării noțiunii „drepturile personalității” au plecat de la definirea drepturilor subiective și delimitarea acestora din urmă de libertățile civile (pentru detalii, a se vedea P. Kayser, *Les droits de la personnalité. Aspects théoriques et pratiques*, în *Revue trimestrielle de droit civil*, vol. XXIX, 1971, p. 448-454; Gh. Mihai, G. Popescu, *Introducere în teoria drepturilor personalității*, Ed. Academiei Române, București, 1992, p. 55-64).

[5] L. Pop, L.-M. Harosa, *Drept civil. Drepturile reale principale*, Ed. Universul Juridic, București, 2006, p. 13; E. Chelaru, *Drept civil. Drepturile reale principale*, ed. 4, Ed. C.H. Beck, București, 2013, p. 8.

Capitolul 3. Elemente de bioetică. Drepturile personalității în context bioetic

Secțiunea 1. Terminologie, noțiuni

Medicina nu se mai mulțumește să îngrijească bolnavul; ea a devenit predictivă, prometeică, manipulatorie, iar lista „reflexiilor” morale pe care le suscită practica medicală se poate prelungi infinit. Asemenea fenomene, care generează colocvii, publicații și controverse, se concentrează în jurul a ceea ce numim „bioetică”. Este noua știință care, în aceeași măsură în care captează incertitudini și dileme culturale, vine să identifice mijloacele concrete prin care poate fi controlată revoluția științifico-tehnologică pe care o parcurgem^[1].

Chiar dacă „actul de naștere” al bioeticii este datat între anii 1960-1970^[2], cea dintâi expresie a preocupărilor bioetice este considerată a fi Codul de la Nürnberg (1947), care a condamnat terifiantele experimente naziste din lagărele de concentrare. Ulterior, Asociația Medicală Mondială a reluat principiul potrivit căruia omul nu poate fi privit ca obiect al cercetărilor științifice (Helsinki, 1960 și 1964; Tokyo, 1975; Manila, 1980). Sub auspiciile Consiliului Europei a fost adoptată Convenția de bioetică (1993), cu referire specială la consimțământul subiectului experimentelor, la intervențiile pe genomul uman și la statutul embrionului.

Se pare că termenul „bioetică” a fost inițiat în spațiul american, fiind utilizat în lucrări și în dezbateri de specialitate. Un exemplu este studiul *Bioethics. The science of Survival* al lui V.R. Potter, specialist în studiul maladiilor canceroase la Universitatea din Wisconsin, care consemnează că bioetica este știința despre modul utilizării științei pentru binele social, pe baza cunoașterii realiste a naturii biologice a omului și a lumii biologice. În opinia autorului, bioetica este un sprijin oferit umanității în vederea participării la procesul evoluției biologice și culturale^[3]. Într-un alt context, termenul „bioetică” a fost folosit cu prilejul unei dezbateri științifice având ca obiect întemeierea unui institut de etică a unei noi științe,

^[1] A se vedea, G. Mémeteau, *Cours de droit médical*, 2e éd., Les Études Hospitalières, Bordeaux-Centre, 2003, p. 111.

^[2] A se vedea, pentru o expunere a opiniilor exprimate cu privire la momentul nașterii bioeticii, I. Turcu, *Dreptul sănătății*. Frontul comun al medicului și al juristului, Ed. Wolters Kluwer, București, 2010, p. 368-369.

^[3] I. Turcu, *Dreptul sănătății* (...), p. 369.

cu accent pe etica biologiei^[1]. Rapid răspândită în media americană, noua terminologie s-a regăsit, în scurt timp, în cuprinsul unei enciclopedii, ca studiu al dimensiunii etice a științelor biologice și medicale^[2].

În expresie tehnică, bioetica este o „cercetare multidisciplinară (în care intervin filosofi, medici, avocați etc.) asupra posibilelor amenințări la adresa vieții umane (demonitații), pe care le prezintă aplicațiile științelor biomedicale (mai exact, putem menționa toate aspectele bioetice corelate cu reproducerea asistată, clonarea umană, transplantul de organe etc.)”^[3].

Bioetica apare ca o „legătură de filiație între știință și drepturile omului și include două aspecte: respectul datorat omului ca întreg (fragmentat azi în gameți, embrioni, organ pentru transplant etc.) și evitarea oricăror abuzuri asupra libertății de exprimare a omului”^[4]. Așa cum s-a afirmat, știința reprezintă soclul bioeticii, deoarece libertatea și autonomia cercetării nu sunt de conceput în afara respectului absolut al libertăților umane.

Cert este că bioetica se dorește a fi un răspuns la provocările pe care le aduce știința. Nu de puține ori, aceste provocări se situează în afara prescripțiilor morale și a celor normative. Pentru a nu intra în conflict cu drepturile omului, tehnologiile biomedicale moderne nu vor transforma omul într-un obiect, nu vor estompa dreptul la viață privată; știința nu se va dezvolta necontrolat, urmărind criterii de profit. Nu știința trebuie respinsă, ci aplicarea sa incorectă; știința trebuie să fie eficace, fără a fi opresivă^[5].

Secțiunea a 2-a. Interferențe normative

§ 1. În plan internațional

Îngemănarea dintre drepturile personalității, ca prerogative intim atașate omului și știință, are deja un istoric normativ, din care menționăm câteva momente importante.

Demersul de fixare a relației complexe și delicate dintre drepturile omului și biomedicină s-a concretizat în adoptarea Convenției

^[1] *Ibidem*.

^[2] Loc. cit.

^[3] S. Bauzon, Dezvoltarea bioeticii în Europa Centrală și de Est din 1989 și până în prezent, în R.R.B., vol. 7, nr. 3, iulie-septembrie 2009, p. 6-7.

^[4] Gh. Scripcaru, A. Ciucă, V. Astărăstoae, C. Scripcaru, Bioetica, științele vieții și drepturile omului, Ed. Polirom, Iași, 1998, p. 19.

^[5] *Ibidem*, p. 18.

de la Oviedo (1997), amendată ulterior. În denumire integrală, Convenția pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane cu privire la aplicațiile biologiei și ale medicinei, acest act pune pentru prima dată problema elaborării unor norme universale care să conțină principiile respectării demnității și drepturilor omului confruntate cu progresele medicinei și biologiei. Convenția include dispoziții de detaliu privind principiile cercetării biomedicale, protecția persoanelor – obiect al cercetării –, prelevarea de organe și țesuturi de la donatori în viață în scopul transplantului.

Chiar dacă este un instrument normativ fără caracter obligatoriu^[1] (neavând autoritatea unei convenții), Declarația universală asupra bioeticii și drepturilor omului (UNESCO, 2005) proclamă necesitatea de a reflecta asupra cercetărilor și inovațiilor apte să amelioreze condiția umană și, în același timp, trasează ferm principiile responsabilității individuale, consimțământului, respectării integrității persoanei, vieții private, confidențialității, egalității, echității, nediscriminării, non-stigmatizării, respectării diversității culturale și pluralismului, protecției generațiilor viitoare și protecției mediului, biosferei și biodiversității.

Recomandările pe plan internațional, în sensul garantării drepturilor omului în raport cu achizițiile științifice au fost traduse, în unele state, prin crearea cadrului legislativ adecvat. Franța, de exemplu, este o țară cu tradiție, care a elaborat inițial un mănunchi de legi cunoscute sub denumirea de legile bioetice. Este vorba despre Legea nr. 94-548 din 1994 cu privire la tratarea datelor personale având ca scop cercetarea în domeniul sănătății, Legea nr. 94-653 din 1994 cu privire la respectul datorat corpului uman și Legea nr. 94-654 din 1994 cu privire la donarea de elemente și produse ale corpului uman, asistența medicală la procreare și diagnosticul prenatal^[2].

În fapt, bioetica a început să se dezvolte în țările Europei Centrale și de Est, începând cu 1990. Nu se poate spune că anterior acestui an nu se puneau probleme de etică medicală, dar curențele dominante erau Paternalismul (medicul este singurul în măsură să aprecieze ce este bine pentru pacient) și Scientismul (potrivit

^[1] A. Ciucă, Conceptul de „demnitate” a ființei umane în bioetică și drept (I), în R.R.B. nr. 2, vol. 7, aprilie-iunie 2009, p. 7.

^[2] Aceste legi au fost inserate în Codul civil francez, care conține capitole distinct intitulate „Respectul corpului uman” (Capitolul II, Titlul I) și „Despre examenul caracteristicilor genetice ale unei persoane și despre identificarea unei persoane pe baza amprenteii genetice (Capitolul III, Titlul I). A se vedea Code civil, 110e éd., Dalloz, Paris, 2010.

căruia fericirea oamenilor depindea exclusiv de politici bazate pe știință^[1]. Avântul bioeticii s-a concretizat în adoptarea legislației aferente și înființarea unor instituții autonome specializate^[2].

§ 2. Instituționalizarea bioeticii în România

Prin H.G. nr. 984/1999^[3] a fost înființat Institutul Național de Cercetare „Victor Babeș”, în coordonarea Ministerului Sănătății. Institutul este persoană juridică română și a fost creat în scopul dezvoltării științei medicale românești. Obiectul său principal de activitate este efectuarea de cercetări fundamentale și aplicative în domeniul patologiei umane, geneticii medicale și imunologiei, biologiei celulare și moleculare. O comisie de bioetică alcătuită din șase membri funcționează și în cadrul Colegiului Medicilor din România^[4].

Codul deontologic medical consacră principiul consimțământului și regulile experimentelor pe om. De asemenea, Titlul VI din Legea nr. 95/2006^[5] enunță, la modul general, condițiile prelevării de țesuturi și organe de la persoane în viață și de la donatori decedați. O.G. nr. 57/2002^[6] creează cadrul general actual al desfășurării activităților de cercetare științifică și dezvoltare tehnologică, considerate drept componente principale ale progresului economic și social. Ținând seama că, prin caracterul său de pionierat, cercetarea biomedicală poate fi sursa unor accidente majore, cu consecințe semnificative, pe termen lung și pe termen scurt, este de așteptat să se regăsească, pe viitor, într-un cadru legislativ cuprinzător. Noul Cod civil aduce noutăți, reglementând, după modelul francez, probleme de actualitate privind selecția genetică; examenul caracterelor genetice; identificarea pe baza amprentei genetice; clonarea umană; prelevarea și transplantul de țesuturi, celule

[1] A se vedea S. Bauzon, op. cit., p. 7.

[2] Câteva exemple: Lituania – Comisia de Bioetică, 1995; Cehoslovacia – Comisia Centrală de Bioetică, 1990 (după separare, Republica Cehă și Slovacia au înființat, fiecare, propria comisie); Estonia – Comisia de Bioetică, 2001 (pentru aceste date, a se vedea S. Bauzon, op. cit., p. 7-8).

[3] M. Of. nr. 588 din 2 decembrie 1999.

[4] <http://www.cmr.ro/comisia-de-bioetica/>
(pagină web consultată la 19 iulie 2013).

[5] M. Of. nr. 372 din 28 aprilie 2006.

[6] Textul inițial al ordonanței a fost publicat în M. Of. nr. 643 din 30 august 2002 și a fost succesiv modificat.

și organe; reproducerea umană asistată medical^[1] (ultimele două doar rezumativ, cu trimitere la legile speciale).

§ 3. Drepturile personalității în noul Cod civil

Este întâia dată când un act normativ consacră expres, în dreptul român, drepturile personalității^[2]. Enunțativ, codul menționează unele dintre prerogativele fără conținut pecuniar strâns legate de persoana umană. De asemenea, noul Cod civil este reglementarea care sistematizează majoritatea problemelor bioetice sau tangente bioeticii. Nu toate drepturile personalității „suferă” în mod egal atunci când achizițiile științei încep să opereze în realitatea imediată. În eșalonul prim, aflat în relație directă cu efectele biomedicinii, se găsesc drepturile care privesc integritatea persoanei; urmează prerogativele strâns legate de integritatea morală și de relaționarea socială a individului. Este binevenită cuprinderea în noua reglementare civilă a aspectelor bioetice. Sunt așteptate dispozițiile legale de concretizare a unor principii și de detaliere a problemelor enunțate în Cod.

Secțiunea a 3-a. Drepturile personalității și bioetica

§ 1. Dreptul la viață, dreptul la sănătate, dreptul la integritate fizică și psihică

Cele trei prerogative extrapatrimoniale sunt enunțate în art. 58 C. civ., fiind, practic, primele vizate de orice activitate circumscrisă cercetării pe subiecți umani. În context bioetic, cele trei drepturi subiective menționate se află în strânsă relație cu *dreptul de a dispune de sine însuși* (art. 60 C. civ.). Netransmisibile, garantate și ocrotite în mod egal de lege, aceste drepturi inerente omului promovează valori inestimabile, nu numai la nivelul simplului individ, dar și la dimensiunile speciei umane. Interesul și binele ființei

[1] Pentru o privire de ansamblu a reglementării noului Cod civil român, a se vedea, *M.-C. Petre*, Unele considerații privind reproducerea umană asistată medical cu terț donator, în *Analele Universității din București, Seria Drept, 2012 – Supliment*, p. 101-109.

[2] Cu privire la aplicarea imediată a noului Cod civil, în materia drepturilor personalității, a se vedea, *M. Nicolae*, Contribuții la studiul conflictului de legi în timp în materie civilă, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 540.

umane trebuie să prevaleze față de interesul unic al societății și al științei.

§ 2. Dreptul la demnitate

2.1. Honeste vivere

Legile nescrise și legile scrise ale omenirii așază demnitatea la căpătâiul valorilor care dau individului calitatea de om. „A trăi în demnitate” este un principiu natural, care guvernează universul (macrocosmosul) și un principiu constituțional, care conferă protecție fiecărei ființe umane (microcosmosul). Demnitatea nu poate fi precis definită, pot fi surprinse doar înțelesuri care, toate, alcătuiesc o valoare de importanță majoră. Trăgându-și seva din unicitatea ființei umane, demnitatea este inerentă acesteia, este un atribut înăscut care presupune cinste, bună-credință și o reputație neștirbită^[1]. Este, fără tăgadă, un bun fără existență materială, care nu poate fi prețuit în bani. Conceptul acoperă un dat (dignitatea aparține omului, independent că acesta este conștient ori nu de acest lucru) și, în același timp, însușiri de ordin etic, care se dobândesc în timpul vieții^[2].

Într-o diviziune, valorile de natură pecuniară se definesc prin „a avea”. La polul opus, valorile nemonetare se conjugă prin „a fi”. Demnitatea face parte din ordinea extrapatrimonială, specifică doar universului uman^[3].

Dreptul la demnitate^[4] face parte din eșalonul „drepturilor sociale” expuse unor grave amenințări prin clonare, eutanasiu, selecție eugenică a speciilor sau cercetare medicală pe om. Activitățile

^[1] În acest sens, *O. Ungureanu*, *Dreptul la onoare și dreptul la demnitate*, în *Acta Universitatis Lucian Blaga*, Seria Iurisprudentia, Supliment 2005, p. 10.

^[2] *V. Dongoroz ș.a.*, *Explicații teoretice ale Codului penal român*, vol. III, Ed. Academiei, București, 1971, p. 403.

^[3] „S'il est vrai qu'on ce monde rivalisent deux ordres de valeurs irréductibles – l'argent et l'amour – l'ordre juridique en porte un peu le reflet lorsqu'il sépare le droit patrimonial et le droit extrapatrimonial”. „Le droit patrimonial touche à l'ordre des valeurs pécuniaires. Il régit la possession des richesses, il constitue le domaine de l'avoir [...]. Le droit extrapatrimonial est profondément non monétaire. Il gouverne la personne et les rapports d'ordre personnel qui naissent entre les êtres humains. Il forme le domaine de l'être” (*C. Lazarus*, *Les actes juridiques extrapatrimoniaux. Une nouvelle catégorie juridique*, Presses Universitaires d'Aix-Marseille, 2009, p. 45 și nota de subsol 142).

^[4] Pentru o cercetare a dreptului la demnitate, în contextul noii reglementări civile (și referințe bibliografice vaste), *I. Bratiloveanu*, *Dreptul la demnitate în noul Cod civil*, în *R.Ș.J.* nr. 1/2012, vol. 21, p. 247-255.

experimentale desfășurate pe subiecți umani sunt în relație sensibilă cu respectul și stima de sine.

Din perspectivă bioetică, „conceptul de demnitate umană, în sens medical, care vizează nu doar vindecarea, ci și eradicarea unor aspecte patologice ale naturii umane, se intersectează cu dimensiunea juridică ce urmărește să impună respectul integrității corpului uman (și al speciei), acceptând aleatoriul în destinul biologic al ființelor”^[1].

Respectul demnității este în strânsă relație cu toate activitățile biomedicale^[2]. Poate în mod deosebit ar trebui menționate prelevarea și transplantul, clonarea ființei umane, crearea de embrioni umani în scop de cercetare, intervențiile chirurgicale de schimbare a sexului și identificarea persoanei pe baza amprente genetice.

Una dintre procedurile care implică valori umane de prim rang este *eutanasia*. Recursul la substanțe care să ofere amăgirea unei morți ușoare este o lezare gravă a demnității ființei umane. Este regretabil că momentan, problema eutanasiei este extrem de lapidar abordată (mai degrabă enunțată) în noul Cod civil și în legislația specială.

În ceea ce privește dreptul la demnitate, s-a propus, de dată relativ recentă, suplimentarea categoriilor cunoscute de *drepturi ale omului* cu încă o grupă, a *drepturilor privind protecția persoanei umane împotriva abuzurilor științei*^[3]. Această categorie ar urma să includă toate prerogativele demnității, ca o măsură de protecție în plus față de progresul științei și de „beția cunoașterii”^[4]. Ne alăturăm ideii că o nouă categorie nu este necesară. Problema majoră rămâne protecția efectivă a drepturilor omului, iar suplimentarea gamei existente de drepturi nu ar conduce decât la o modificare numerică, fără să îmbunătățească modalitățile de ocrotire. „Dacă consacrarea și acceptarea de către state a drepturilor omului începând cu Declarația Universală a însemnat nașterea unei noi

^[1] A. Ciucă, art. cit., p. 6-7.

^[2] A se vedea, P. Fraisseix, La protection de la dignité de la personne et de l'espèce humaines dans le domaine de la biomédecine: l'exemple de la Convention d'Oviedo, în *Revue Internationale de Droit Comparé*, vol. 52, nr. 2/2000, p. 371-413.

^[3] Pentru o dezbatere detaliată a acestei propuneri, A. Ciucă, Conceptul de „demnitate” a ființei umane în bioetică și biodrept (II), în *R.R.B.*, vol. 8, nr. 3, iulie-septembrie 2010, p. 25-28.

^[4] A se vedea S.M. Helmons, La quatrième génération des droits de l'homme, în *Les droits de l'homme au seuil du troisième millénaire, Mélanges en hommage à Pierre Lambert*, Bruylant, Bruxelles, 2000, p. 552, citat după A. Ciucă, art. cit. (II), p. 26.

religii universale, o permanentă prelungire, o adăugare de noi și noi drepturi ar putea atrage contrariul, o desacralizare a concep-tului, o diluare a interesului prin imposibilitatea asigurării unei protecții efective”^[1].

2.2. Demnitatea și bioetica

Corelativ drepturilor menționate sunt reglementate aspectele esențiale ale bioeticii: intervențiile asupra caracterelor genetice, examenul caracterelor genetice și intervențiile medicale asupra omului.

2.2.1. Intervențiile asupra caracterelor genetice

Sub acest generic, sunt incluse în noul Cod civil, dispozițiile referitoare la intervențiile asupra caracterelor genetice^[2]. Sunt reglementate, de fapt, două tipuri de activități biomedicale: cele care privesc patrimoniul genetic individual și cele care vizează patrimoniul genetic al umanității^[3].

2.2.1.1. Eugenia

Individul este protejat prin interdicția de a se interveni asupra caracterelor genetice ale unei persoane, de așa manieră încât să îi modifice descendența. Singura excepție privește prevenirea sau tratarea maladiilor genetice, prin intermediul unor astfel de modificări^[4]. Patrimoniul genetic individual se transmite din generație

^[1] A. Ciucă, art. cit. (II), p. 28.

^[2] Pentru un studiu vast cu privire la rolul omului în materia intervențiilor asupra caracterelor genetice, a se vedea C. Byk, Le génie génétique: une ingénierie diabolique ou les méprises de la politique européenne, în Revue Internationale de Droit Comparé, vol. 54, nr. 2/2002, p. 339-370.

^[3] Într-un alt sens, s-a spus în doctrina franceză că există și o „genetică a legilor”. La nașterea unei legi se pune o problemă de filiație. Jurnalul Oficial publică actul de naștere, care este întocmit actului de naștere al unui copil găsit. Adesea, revistele juridice sau culegerile de legislație indică, prin datele referitoare la proiectul de lege și la discuțiile purtate pe marginea acestuia, durata gestației. Paternitatea este, de regulă, atribuită unei persoane determinate, iar legea se va numi Falloux, Grammont sau Bérenger (rareori, legea este desemnată prin denumirea sa proprie). Dacă este vorba de o propunere legislativă, susținută prin semnături numeroase, paternitatea va fi colectivă (G. Ripert, Les forces créatrices du droit, L.G.D.J., Paris, 1955, p. 80).

^[4] Art. 63 alin. (1) noul C. civ. român reproduce art. 16-4 alin. (3) C. civ. fr.

în generație^[1]. El semnifică genomul uman sau, altfel spus, ansamblul caracteristicilor proprii unui anume individ, conținute în A.D.N.-ul său^[2].

Materialul genetic al speciei umane alcătuiește patrimoniul genetic al umanității și necesită reglementări pe măsură. Unele legislații s-au adaptat deja – cum este cazul Codului civil francez, revizuit constant, în funcție de imperativele practice de actualitate. Potrivit art. 16-4 alin. (1) și (2) C. civ. fr.^[3], „Nimeni nu poate aduce atingere speciei umane. Orice practică eugenică prin care se tinde la organizarea selecției persoanelor este interzisă”. Așa cum s-a afirmat, această normă juridică arborează cele mai importante valori, la scara întregii umanități, într-o viziune care prelungește un impuls național, într-un acord universal^[4]. Necesitatea unei schimbări a existat și în dreptul nostru, întrucât, singur, art. 22 din Constituția română (care prevede că dreptul la viață, dreptul la integritate fizică și psihică ale persoanei sunt garantate) era insuficient. Noul Cod civil a adus precizarea așteptată, în sensul că nu se poate aduce nicio atingere speciei umane. Urmează prevederea referitoare la eugenie, în formularea următoare: „Este interzisă orice practică eugenică prin care se tinde la organizarea selecției persoanelor” [art. 62 alin. (2)]. Interzicerea eugeniei este postulată și în noul *Cod de deontologie medicală*, adoptat de Colegiul medicilor din România în 30 martie 2012. Acest din urmă act normativ „incriminează” eugenia, ca practică nedeontologică, alături de eutanasiu.

Eugenie^[5] este teoria care preconizează ameliorarea populațiilor umane prin măsuri genetice (de exemplu, alegerea părinților, sterilizarea, interdicția de a procrea etc.) – teorie familiară fasciștilor

[1] Cu privire la patrimoniul genetic individual, a se vedea G. Cornu, *Droit civil. Introduction. Les personnes. Les biens*, 8e éd., Montchrestien, Paris, 1997, p. 180.

[2] http://www.mon-genome.com/patrimoine_genetique.php
(site consultat la 5 decembrie 2010).

[3] Code civil (...), p. 131-132. Autopsia efectuată conform legii nu poate fi privită ca atingere adusă integrității cadavrului sau integrității speciei umane (Tribunalul administrativ Nantes, hotărârea din 6 ianuarie 2000, în *Recueil Dalloz*, 2000, Informations rapides, 101; *Semaine Juridique*, Édition générale, 2000, II, 10396, notă S. Prieur).

[4] G. Cornu, op. cit., p. 180-181.

[5] Despre interzicerea practicilor eugenice în noul Cod civil român, E. Chelaru, comentariul art. 62 C. civ., în F.-A. Baiaș, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei, *Noul Cod civil. Comentariu pe articole*, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2012, p. 67.

CUPRINS

DREPTUL PERSOANELOR

DREPTURILE PERSONALITĂȚII ȘI BIOETICA –	
INTERFERENȚE NORMATIVE ȘI CORELAȚII DE FOND	3
Capitolul 1. Preliminarii	3
Capitolul 2. Repere privind drepturile personalității	3
Capitolul 3. Elemente de bioetică. Drepturile	
personalității în context bioetic	5
<i>Secțiunea 1. Terminologie, noțiuni</i>	<i>5</i>
<i>Secțiunea a 2-a. Interferențe normative</i>	<i>6</i>
§ 1. În plan internațional	6
§ 2. Instituționalizarea bioeticii în România	8
§ 3. Drepturile personalității în noul Cod civil	9
<i>Secțiunea a 3-a. Drepturile personalității și bioetica</i>	<i>9</i>
§ 1. Dreptul la viață, dreptul la sănătate, dreptul la integritate fizică și psihică	9
§ 2. Dreptul la demnitate	10
2.1. <i>Honeste vivere</i>	10
2.2. Dignitatea și bioetica	12
2.2.1. Intervențiile asupra caracterelor genetice	12
2.2.1.1. Eugenia	12
2.2.1.2. Clonarea	15
2.2.2. Examenul caracterelor genetice	17
2.2.2.1. Studiul medical sau științific al caracterelor genetice individuale	17
2.2.2.2. Amprentarea genetică	18
2.2.2.3. Amprenta auriculară	19
2.2.3. Intervențiile medicale asupra omului	20
2.2.3.1. Procrearea artificială	20
2.2.3.2. Prelevarea și transplantul	21

2.2.3.3. Crearea de embrioni umani în scopuri de cercetare	22
2.2.3.4. Cercetarea cu scop biomedical	23
§ 3. Dreptul la viață privată	24
3.1. Secretul medical	25
3.2. Protecția datelor personale	26
§ 4. Dreptul la imagine	27
<i>Secțiunea a 4-a. Aspecte privind obligația de informare medicală</i>	28
§ 1. Pacient – medic	28
§ 2. Dreptul la adevăr. Dreptul de a refuza aflarea adevărului	29
§ 3. Informarea și consimțământul	30
§ 4. Ipoteze de consimțământ special	31
Capitolul 4. În loc de concluzii	32

NU EXISTĂ UN DREPT LA MOARTE – PERICOLUL

EUTANASIEI	33
Capitolul 1. Preliminarii	33
Capitolul 2. Eutanasia, dreptul la viață și dreptul la integritate	35
Capitolul 3. Repere medicale și etice	37
Capitolul 4. Perspectiva doctrinară și jurisprudențială asupra eutanasiei	39
<i>Secțiunea 1. Soluții care nu recunosc practicile eutanasice</i>	39
<i>Secțiunea a 2-a. Eutanasia pe rolul Curții Europene a Drepturilor Omului</i>	40
<i>Secțiunea a 3-a. Perspectiva legislativă asupra eutanasiei și suicidului medical asistat</i>	42
§ 1. Soluții favorabile anumitor forme ale eutanasiei	42
§ 2. Consacrarea legislativă a dreptului pacientului de a refuza, chiar anticipat, îngrijirile medicale	44
§ 3. Legiferarea suicidului medical asistat și a eutanasiei active	46

Capitolul 5. Propuneri legislative	48
<i>Secțiunea 1. Legiferarea eutanasiei, în oricare dintre formele sale</i>	48
§ 1. Situația pacientului conștient	48
§ 2. Cazul persoanei care nu își poate exprima voința	48
<i>Secțiunea a 2-a. Eutanasia nu este permisă, cu excepția „cazurilor de necesitate”</i>	49
<i>Secțiunea a 3-a. Interdicția legală a eutanasiei, indiferent de forma pe care o îmbracă</i>	50
<i>Secțiunea a 4-a. Concluzii</i>	50
§ 1. Soluția viabilă	50
§ 2. „Mâna care vindecă nu poate fi și cea care ucide”	52
 DREPTURILE PERSONALITĂȚII PE TĂRÂMUL INFORMAȚIILOR DE ACTUALITATE	54
Capitolul 1. Libertatea de expresie și dreptul la informație	54
Capitolul 2. Drepturile personalității și dreptul publicului de a fi informat	57
<i>Secțiunea 1. Fizionomia dreptului la informație</i>	57
<i>Secțiunea a 2-a. Dreptul publicului de a fi informat</i>	58
Capitolul 3. Subiectele de actualitate în contextul drepturilor personalității	60
 DREPTUL LA RESPECTAREA VIEȚII PRIVATE – ACCENTE DE TRADIȚIE ȘI ELEMENTE ÎN ACTUALITATE	69
Capitolul 1. Preliminarii	69
Capitolul 2. Aspecte intime ale vieții	71
<i>Secțiunea 1. Intimitatea vieții private – elemente de tradiție</i>	71
<i>Secțiunea a 2-a. Noi arii de protecție</i>	73
§ 1. Orientarea homosexuală	74
1.1. Recunoașterea jurisprudențială și, în anumite state, consacrarea legală	74

1.2. Homosexualitatea în cadrul vieții private de familie _____	75
§ 2. Transsexualismul _____	77
2.1. Evoluția practicii judiciare _____	77
2.2. Condițiile în care operează recunoașterea juridică a schimbării de sex _____	78
2.3. Viața privată afectată de transsexualism _____	79
Capitolul 3. Protecția memoriei persoanelor decedate _____	81
<i>Secțiunea 1. Sfera protecției legale</i> _____	81
<i>Secțiunea a 2-a. Protecția corpului defunctului</i> _____	82
<i>Secțiunea a 3-a. Memoria defunctului</i> _____	84
<i>Secțiunea a 4-a. Respectarea voinței persoanei decedate</i> _____	87
Capitolul 4. Dreptul la respectarea vieții private în societatea informațională _____	88
Capitolul 5. Atributele de identificare _____	90
<i>Secțiunea 1. Numele</i> _____	90
§ 1. Numele – atribut de identificare _____	91
§ 2. Dreptul la nume – aspect al vieții private personale _____	93
<i>Secțiunea a 2-a. Domiciliul. Reședința. Protecția sediului social</i> _____	96
§ 1. Calitatea de atribute de identificare spațială _____	96
§ 2. Protecția atributelor de identificare spațială sub genericul ocrotirii vieții private _____	98
2.1. Domiciliu – viață privată _____	98
2.2. Acte de conduită care constituie atingeri ale vieții private – art. 74 noul C. civ. _____	98
§ 3. Conotații moderne ale atributelor de identificare spațială în jurisprudența CEDO _____	99
3.1. Domiciliul profesional _____	100
3.2. Locuința-caravană _____	101
3.3. Sediul persoanei juridice – ocrotire în contextul vieții private? _____	101
§ 4. Încălcarea dreptului la domiciliu reflectată în practica CEDO _____	105

Capitolul 6. Inviolabilitatea corespondenței	108
<i>Secțiunea 1. Domeniul protecției legale. Aspecte clasice</i>	108
<i>Secțiunea a 2-a. Aspecte noi în jurisprudență</i>	109
§ 1. Cenzurarea corespondenței deținuților	110
1.1. Convorbirile telefonice	110
1.2. Scrisorile și trimerile poștale	113
§ 2. Secretul corespondenței electronice	115
2.1. Rețeaua Internet și secretul comunicațiilor	115
2.2. Probleme în raport cu viața privată	117
2.3. Viața privată la locul de muncă	118
<i>Secțiunea a 3-a. Concluzii</i>	119

DREPTUL LA PROTECȚIA DATELOR PERSONALE.

RETENȚIA DATELOR DE TRAFIC	121
Capitolul 1. Dreptul la protecția datelor personale	121
<i>Secțiunea 1. Noul cadru de protecție juridică</i>	122
<i>Secțiunea a 2-a. Principiile prelucrării datelor cu caracter personal</i>	125
§ 1. Principiul calității datelor supuse prelucrării	125
§ 2. Principiul transparenței sau publicității prelucrării datelor cu caracter personal	126
§ 3. Principiul consimțământului informat al persoanei la care se referă datele	127
§ 4. Principiul securității și confidențialității	128
<i>Secțiunea a 3-a. Procedura prelucrării datelor personale</i>	128
<i>Secțiunea a 4-a. Garanțiile respectării dreptului la viață privată</i>	130
§ 1. Interdicția de prelucrare a datelor cu caracter special	131
§ 2. Reglementare	133
§ 3. Transferul datelor	134
Capitolul 2. Retenția datelor de trafic	135
<i>Secțiunea 1. Cadru reglementar – traseu istoric</i>	135
§ 1. Drept român	135
§ 2. Documente internaționale	135

2.1. Directiva nr. 1995/46/CE _____	136
2.2. Directiva nr. 2002/58/CE _____	138
2.3. Directiva nr. 2006/24/CE _____	139
2.3.1. Premise _____	139
2.3.2. Justificare și scop _____	140
<i>Secțiunea a 2-a Actualitate internă în retenția datelor de trafic</i> _____	141
§ 1. Transpunerea Directivei nr. 2006/24/CE _____	141
§ 2. Domeniu de aplicare _____	142
§ 3. Persoanele care intră sub incidența Directivei _____	143
<i>Secțiunea a 3-a. Adoptarea noii Directive și legile de transpunere a Directivei – o soluție pentru prevenirea terorismului?</i> _____	143
§ 1. Câteva observații pe marginea Directivei nr. 2006/24/CE _____	145
§ 2. Câteva neajunsuri ale Legii nr. 82/2012 _____	149
<i>Secțiunea a 4-a. Concluzii</i> _____	153
§ 1. Considerații privind necesitatea Directivei nr. 2006/26/CE _____	153
§ 2. <i>De lege ferenda</i> . Soluția conservării (înghețării) datelor _____	154

DREPTUL OBLIGAȚIILOR

ACTUL JURIDIC UNILATERAL _____	161
Capitolul 1. Actul unilateral în noul Cod civil – „Dispoziții generale” _____	161
<i>Secțiunea 1. Actul juridic unilateral. Noțiune</i> _____	161
<i>Secțiunea a 2-a Aspecte terminologice</i> _____	164
§ 1. Autor – parte _____	164
§ 2. Aspecte de sinonimie _____	166
§ 3. Act unilateral, contract unilateral _____	166
§ 4. Scurt traseu istoric privind actul unilateral _____	167

<i>Secțiunea a 3-a. Clasificări și grupări ale actelor juridice unilaterale</i>	168
<i>Secțiunea a 4-a. Regimul juridic al actului unilateral</i>	170
§ 1. Condiții de fond	171
1.1. Capacitatea autorului actului juridic unilateral	171
1.2. Consimțământul	172
1.3. Obiectul	175
1.4. Cauza	176
§ 2. Condiții de formă	177
§ 3. Efectele actului juridic unilateral	178
<i>Secțiunea a 5-a. Actele unilaterale supuse comunicării</i>	181
Capitolul 2. Repere privind actul juridic unilateral – sursă de obligații	182
<i>Secțiunea 1. Promisiunea unilaterală</i>	183
<i>Secțiunea a 2-a. Promisiunea publică de recompensă</i>	185
§ 1. Noțiune, trăsături, natură juridică	185
§ 2. Revocarea promisiunii publice de recompensă	189
EXECUTAREA OBLIGAȚIILOR PRIN PLATĂ	191
Capitolul 1. Temeiul și condițiile plății în noul Cod civil român. Darea în plată	191
<i>Secțiunea 1. Definiție. Temeiul plății</i>	191
§ 1. Definiție	191
§ 2. Temeiul plății	192
<i>Secțiunea a 2-a. Condițiile plății. Obiectul, locul și data plății</i>	194
§ 1. Diligența cerută în efectuarea plății	194
§ 2. Obligații de mijloace, obligații de rezultat	196
§ 3. Obligația de predare a bunului	200
§ 4. Indivizibilitatea plății	202
§ 5. Locul plății	203
§ 6. Data plății	205
<i>Secțiunea a 3-a. Cheltuielile plății</i>	207
<i>Secțiunea a 4-a. Darea în plată</i>	207

Capitolul 2. Subiectele plății. Imputația plății	210
<i>Secțiunea 1. Subiectele plății</i>	210
§ 1. Persoanele care pot face plata	210
§ 2. Persoanele care pot primi plata	212
§ 3. Plata făcută unui terț	213
§ 4. Plata făcută unui creditor aparent	214
<i>Secțiunea a 2-a. Imputația plății</i>	216
§ 1. Codul civil de la 1865	216
§ 2. Noua reglementare a imputației plății	217
2.1. Imputația convențională	217
2.2. Imputația unilaterală	217
2.2.1. Imputația făcută de debitor	217
2.2.1. Imputația făcută de creditor	219
2.3. Imputația legală	220
<i>Secțiunea a 3-a. Aspecte privind obligațiile pecuniare</i>	221
§ 1. Nominalismul monetar	221
§ 2. Mijloacele utilizate în îndeplinirea obligațiilor pecuniare	225
 TERMENUL – MODALITATE A OBLIGAȚIEI, ÎN	
REGLEMENTAREA NOULUI COD CIVIL	228
Capitolul 1. Obligația afectată de termen	228
<i>Secțiunea 1. Definiție</i>	228
<i>Secțiunea a 2-a. Nerealizarea evenimentului</i>	229
Capitolul 2. Categoriile de termene	229
<i>Secțiunea 1. Categoriile de termene în noul Cod civil</i>	229
§ 1. Termen suspensiv, termen extinctiv	229
§ 2. Termen stabilit de părți, termen stabilit de instanță, termen prevăzut de lege	231
§ 3. Termenul de grație	232
<i>Secțiunea a 2-a. Clasificări în doctrină</i>	233
Capitolul 3. Stabilirea judiciară a termenului	234
<i>Secțiunea 1. Reglementare</i>	234
<i>Secțiunea a 2-a. Aplicații particulare</i>	234

Capitolul 4. Beneficiul termenului	235
Capitolul 5. Decăderea din beneficiul termenului	237
<i>Secțiunea 1. Noțiune, reglementare</i>	237
<i>Secțiunea a 2-a. Ipoteze legale de decădere din beneficiul termenului</i>	237
<i>Secțiunea a 3-a. Inopozabilitatea decăderii din termen</i>	240
Capitolul 6. Exigibilitatea anticipată	241
FAPTELE JURIDICE LICITE – IZVOARE DE OBLIGAȚII	242
Capitolul 1. Gestiunea de afaceri	243
<i>Secțiunea 1. Noțiune</i>	243
<i>Secțiunea a 2-a. Condițiile gestiunii de afaceri</i>	243
§ 1. Gerarea intereselor altei persoane	244
1.1. Conținutul gestiunii de afaceri	244
1.2. Inițiativa gerantului	245
§ 2. Intenția de a gera interesele altuia	249
§ 3. Oportunitatea gestiunii	250
§ 4. Imposibilitatea, pentru gerat, de a se ocupa de propriile afaceri	253
<i>Secțiunea a 3-a. Obligațiile gerantului</i>	254
§ 1. Obligația de înștiințare	254
§ 2. Continuarea gestiunii	254
§ 3. Diligența datorată de gerant	255
§ 4. Obligația de a da socoteală	256
<i>Secțiunea a 4-a. Gestiune fără reprezentare, gestiune cu reprezentare</i>	256
<i>Secțiunea a 5-a. Obligațiile geratului</i>	257
§ 1. Rambursarea cheltuielilor	257
1.1. Categorii de cheltuieli rambursabile	257
1.2. Împotrivirea beneficiarului gestiunii	258
1.3. Gestiunea inoportună	259
§ 2. Repararea prejudiciului	259
§ 3. Executarea obligațiilor generate în numele ori în beneficiul său [art. 1337 alin. (2)]	260

<i>Secțiunea a 6-a. Indemnizarea gerantului</i>	261
<i>Secțiunea a 7-a. Ratificarea gestiunii</i>	262
Capitolul 2. Plata nedatorată	263
<i>Secțiunea 1. Noțiune</i>	263
<i>Secțiunea a 2-a. Condițiile plății nedatorate</i>	264
§ 1. Efectuarea unei plăți	264
§ 2. Intenția de a stinge o datorie	264
§ 3. Absența datoriei	265
§ 4. Eroarea	265
<i>Secțiunea a 3-a. Situații în care nu este plată nedatorată</i>	266
<i>Secțiunea a 4-a. Efectele plății nedatorate</i>	268
§ 1. Acțiunea în restituire	268
§ 2. Problema prestațiilor executate în temeiul unui act juridic nul	268
§ 3. Plata primită cu bună-credință de creditor	269
§ 4. Restituirea plății anticipate	270
4.1. Reguli aplicabile restituirii	271
4.1.1. Restituirea plății nedatorate	271
4.1.2. Deteriorarea sau scăderea de valoare a bunului	272
Capitolul 3. Îmbogățirea fără justă cauză	273
<i>Secțiunea 1. Noțiune</i>	273
<i>Secțiunea a 2-a. Condiții. Efecte</i>	274
§ 1. Condițiile îmbogățirii fără justă cauză	274
§ 2. Efectele îmbogățirii fără just temei	276
2.1. <i>Actio de in rem verso</i>	276
2.2. Îmbogățirea justificată	277
2.3. Condițiile restituirii	279
2.4. Caracterul subsidiar	280

SURSELE PREJUDICIULUI – O PRIVIRE ASUPRA

DOMENIULUI MEDICAL	282
Capitolul 1. Preliminarii	282
Capitolul 2. Principiile reparării daunelor corporale în răspunderea medicală	284
<i>Secțiunea 1. Câteva aspecte de răspundere medicală</i>	284
<i>Secțiunea a 2-a. Principiile care guvernează repararea pagubei</i>	285
Capitolul 3. Malpraxisul	286
<i>Secțiunea 1. Precizări conceptuale</i>	286
<i>Secțiunea a 2-a. Surse de malpraxis</i>	286
§ 1. Actele chirurgicale	286
§ 2. Chirurgia estetică	288
2.1. Accidentele medicale	288
2.2. Intervențiile estetice și scopul terapeutic	289
§ 3. Actul anestezic	291
§ 4. Transfuziile sanguine. Prejudiciul specific de contaminare	291
4.1. Transfuziile sanguine – sursa unui prejudiciu specific	291
4.2. Indemnizarea prejudiciului specific de contaminare	292
Capitolul 4. Încălcarea secretului profesional	295
<i>Secțiunea 1. Reglementare</i>	295
<i>Secțiunea a 2-a. Aspecte de practică judiciară</i>	297
Capitolul 5. Neîndeplinirea ori îndeplinirea defectuoasă a obligației de informare	299
<i>Secțiunea 1. Informarea medicală – premisă a consimțământului pacientului</i>	299
<i>Secțiunea a 2-a. Privire specială asupra informării în chirurgia estetică</i>	301
Capitolul 6. Neacordarea asistenței medicale obligatorii	304
Capitolul 7. Concluzii	305
Bibliografie	306